

Podle názoru britského
filozofa A. N. Whiteada není
celá evropská filosofie nic
jiného než poznámky k
Platónovi.

Platón podobenství o jeskyni

Sokrates: Představ si lidi v podzemním příbytku podobném jeskyni, která má k Světlu otevřený dlouhý vchod podél celé jeskyně. V této jeskyni žijí lidé od dětství spoutaní na nohou a na krku, takže zůstávají stále na tomtéž místě a vidí jen rovně před sebe, protože pouta jim brání otáčet hlavou. Vysoko a daleko vzadu za nimi hoří oheň, uprostřed mezi ohněm a spoutanými vězni vede vzhůru cesta, podél níž je postavena nízká zeď na způsob zábradlí, jaké mají před sebou loutkáři a nad nímž dělají své masky. Podél této zídky chodí lidé a nosí všelijaké nářadí, které přečnívá nad zídku, podoby lidí a zvířat z kamene a dřeva.

Glaukón: Předvádíš podivný obraz a podivné vězně.

Sokrates: Podobají se nám. Myslíš, že by takoví vězni mohli vidět sami ze sebe a ze svých druhů něco jiného než stíny vrhané ohněm na protější stěnu jeskyně?

Glaukón: Jak by mohli vidět, když jsou celý život nuceni držet hlavu nehybně? Sokrates: Tito vězni by nemohli pokládat za pravdivé nic jiného než stíny oněch umělých věcí.

Glaukón: Nevyhnutelně.

Sokrates: Kdyby jeden z nich byl zbaven pout a přinucen náhle vstát, otočit šíjí, jít a podívat se nahoru do světla, mohl by to udělat jen s bolestí a pro oslepující lesk by nebyl schopen dívat se na předměty, jejichž stíny předtím viděl; co by podle tebe řekl, kdyby mu někdo tvrdil, že tehdy viděl pouze přeludy? Nemyslíš, že by byl zmatený a domníval by se, že předměty tehdy viděné jsou pravdivější než ty, které mu ukazují teď?

Glaukón: Mnohem pravdivější.

Sokrates: A kdyby ho někdo odtud násilím vlekl skrze drsný a strmý vchod a nepustil by ho, dokud by ho nevytáhl na sluneční světlo, nepocítoval by bolestně toto násilí a nevzpíral by se, a kdyby přišel na světlo, mohly by snad jeho oči plně sluneční záře vidět něco z toho, co se mu nyní uvádí jako pravdivé?

Glaukón: Nic, alespoň ne hned.

Sokrates: Myslím, že by si musel na to zvyknout, kdyby chtěl vidět věci tam nahoře. Nejdříve by asi nejspíše poznal stíny, potom samotné předměty; dále by potom nebeská tělesa i samotnou oblohu snáze pozoroval v noci, dívaje se na světlo hvězd a měsíce. Nakonec by se myslím mohl dívat na slunce samo o sobě na jeho vlastním místě; a mohl by též pozorovat, jaké je.

(Platón: Ústava VII, 514-516, zkráceno)

Jiná interpretace:

Platón uvádí, že Žijeme ve ve světe klamu iluze. Svět, který poznáváme a vnímáme, může být nahrazen jiným, mnohem dokonalejším. Do tohoto světa se nemůžeme dostat skrze smysly. Vstup nám umožňují naše nesmrtelná duše „Nůs“, která se svou esencí podobá tomuto dokonalemu transcendentnímu větu idejí. Někteří filosofové pochopili a interpretovali Platóna takto: Jsou 2 světy:

1. oblast zdání smyslovosti. Je to svět, který žijeme a denně zakusujeme. Náleží materiálnímu větu. Vnímáme jí zrakem, čichem, hmatem, chutí.... Využíváme smysly, která nám příroda nadělila.

2. Oblast pravého bytí – oblast duchovního světa. „Očima ducha“, buddhistickým třetím okem se realizuje pravé poznání. Nahlížíme k pravému bytí, které je neproměnlivé, zůstává stále stejné je základem jevů.

Nesouhlasím se striktním rozdělením, nejsou 2 skutečnosti, je pouze Jedna. Jedna ale zároveň znamená miliardy, prožitky každé lidské bytosti ve své rozmanitosti.

Na podobenství o jeskyni se dá pohlížet z mnoha směrů.

1. Teď žijeme ve větě iluzí, uvnitř jeskyně, někomu se občas poštěstí vyjít na světlo a spatřit krásu. Některý se lekne, vrátí se zpět a bude raději do konce svého života žít v „bezpečí“ v jeskyni.. Jiný se z toho zblázní. Další se stane vizionářem, guruem, šamanem, filosofem, kazatelem...
2. Spojme nyní mýtus Anamnéze s podobenstvím o jeskyni. Mýtus Anamnéze říká: „Duše je svou esencí spřízněna s idejemi je jim podobná. Před vstupem do pomíjivého těla nazírala na ideje (pravý transcendentální svět). Duchovně nazřené (rozšířené) vědomí, bylo při vstupu do těl zasunuto smyslovostí. Očištěním (katharsis) od ponoření do smyslů(vystoupením z jeskyně) je možno znovu si vzpomenout (anamnésis). Pravé poznání se uskutečňuje rozpomínáním.

To znamená, že cesta ven z jeskyně, je zároveň cesta proti proudu času, rozpomínáním. Jak daleko musíme zajít, aby se nám odhalil pravý svět idejí?

Každý z nás byl v prostoru, který připomíná jeskyni Je tam tma, velmi příjemně cítili sme se tam v bezpečí. Okolní svět se projevoval jen jako ozvuky, dozvuky a ozvěny. Hlavní, co jsme slyšeli, byl tlukot matčina srdce. V průběhu prenatálního vývoje jsme prodělali všechny stadia vývoje trvajících miliony let. Nejprve jsme byli jednou buňkou, a za pouhých 9 měsíců e z nás staly lidské bytosti. Všechny odbočky, kterými naši předci v minulosti prošli, jsme okusili. Vytvořil se nám zárodek ocasu, by nám zanedlouho zakrněl. Měli jsme žábry.

Holotropním dýcháním, tedy technikou vyvinutou českým psychologem Stanislavem Grofem, jsme schopni tyto stavy znovu zažít. Nejčastější popis je rozplynutí se v nekonečném oceánu vědomí, pocity naprostého štěstí. Možná TO je to osvětlení, splynutím s božským, o kterém mluvil již Platón a po kterém celý život toužíme.

Zlom přichází v 9. měsíci. Začínáme se cítit nepohodlně, stísněně, omezeně. Již jsme příliš vyrostli. Náhle se změní chemická rovnováha v těle. Jsme tlačeni do úzkého tunelu, který vypadá, že nás rozdrtí.

Citujme Platóna: Kdyby ho někdo odtud násilím vlekl skrze drsný strmý vchod a nepustil by ho, dokud by ho nevytáhl na sluneční světlo, nepocíťoval by bolestně toto násilí a nevzpíral by se, a kdyby přišel na světlo, mohly by snad jeho oči plné sluneční záře vidět něco z toho, co se nyní uvádí jako pravdivé?“

Jsme svíráni v tunelu, drceni, poprvé zažíváme pocity boleti, jsme ovládnuti strachem (Současné porodní techniky tomu jistě nepomáhají). Náhle přichází uvolnění. Dostaneme se na světlo. Poprvé zapojujeme smyly úplně novým způsobem, poprvé se nadechujeme. Dostáváme se do světa smyslovosti, do světa zdání a iluzí, na předchozí zážitky postupně zapomeneme. Někde uvnitř zůstanou, ale již k nim nemáme přístup. Tyto zážitky tvoří základní kmeny našeho myšlení, vědomí, vnímání. Předurčují celý náš život. Postupně je obalíme novými zážitky, poznatky, fakty, radostmi a strastmi, až jsou již úplně zakryty a už si je nepamatuujeme, neuvědomujeme. Jsou odsunuty o světa fantazie. Jejich odhalení dá mnoho práce.

Je ovšem téměř nemožné si rozpomenout a znovu tyto stavy zakusit za normálních stavů vědomí. Jsou již příliš zakryté. Neolitická společenství toho dosahují šamanskými obřady,

jógini meditací, asketové pústem, současní Evropané a Američané psychedelickými drogami. I staří Řekové měli své iniciační obřady – euleusinská mystéria. V poslední době se objevují dohady, že při těchto obřadech používali jednu rostlinu, výtazek z námelu, která má podobné složení a účinky jako kyselina lysergová – tedy LSD. I Platón prošel touto iniciací. Je možné, že právě tam pojal myšlenku tohoto věta podobného jeskyni.

Podobenství o jeskyni se tedy dá brát ze dvou naprosto odlišných pohledů. Buď jsme uvnitř v jeskyni a snažíme se nahlédnout ven, nebo jsme již venku a vzpomínáme si, jak jsme byli v jeskyni . Možná to ale není zas tak opačné.

Na závěr bych rád citoval jednoho z nejznámějších fyziků 20.století Niehse Bohra: „Ty největší pravdy jsou takové, jejichž tvrzení popírající původní pravdu, jsou stejně pravdivá jako výrok původní.“